

Brunswijk-Lüneburg, de reactionaire, doch gewetensvolle Koning, die immers alle stukken zo nauwkeurig moet bestuderen, omdat hij slecht Duits kent. Hannover is dan een burgerlijk, kleinsteds plaatsje met 27.000 inwoners, hoofdstad van een feodaal, agrarisch land van 1.700.000 zielen. Er is wat textiel-industrie, doch zelfs niet genoeg voor de behoeften van het staatje. Wat meer welvaart werd opgeleverd door een levendige expeditiehandel van en naar de Hanzesteden en het Pruisische Rijnland, waartussen Hannover, dat eerst met ingang van 1854 deel ging uitmaken van het tolverbond, een onafhankelijke schakel vormde. Eerst na de economische aansluiting bij het overige Noordduitsland zou hier de „Gründerzeit” aanbreken, voorspel tot de grote industriële opbloei, voorbereid door de aanleg van spoorwegen krachtens de wet van januari 1842, welke gepaard ging met snelle aanwas van de bevolking, scherpe prijsstijging en een de tijdgenoten sterk treffende bouwwoede in de stad. Vóórdien leeft de grote massa der bevolking nog kleintjes in een gilden-maatschappij, welke vooral in de moeilijke jaren na de Napoleontische storm het jonge geslacht geen ruimte voor ontplooiing biedt. Het koninklijke hof is de zon, waar alles om draait, de koninklijke tuinen – de Herrenhäuser tuin met het koninklijk mausoleum, de Georgsgarten en Montbrillant – bieden het enige schoons. De burgerij amuseert zich in de tuin van Ochsenkopf, in de groeijaren verdoopt in „Odeon”, waar des zomers bij z.g. „Italiaansche nachten” (met bonte verlichting) concerten worden gegeven, gedirigeerd door de Oberstabstompeter Sachse. Op het Marieninsel is nog een weinig aantrekkelijke gelegenheid, waar de bevolking onder het genot van bier, punch en wijn de uitvoering bijwoont van toneelstukken en opera’s (zelfs de Propheet), begeleid door de muziek van het koninklijke lijfregiment (niet te verwarren met het garde-regiment), welks muziekdirecteur Sommerlatt „sich bei neuen Liebschaften neue Melodieën holt für seine Märsche und Walzer”. Ja, dat koninklijke leger, dat in 1866 op het slagveld van Langensalza ongeveer 20.000 man in het veld zou brengen voor zijn roemrijke zwanenzang, was een tweede glansnummer, in zijn rode Engels aandoende uniformen, welke Ernst August verving door het Pruisische blauw. Vijf jaren dient men voor zijn nummer, vijf malen maakt men dus ten minste het najaarskamp mee op de Lüneburger heide, waar de herfstregens ziekte onder de soldaten bren-